

У південно-західній частині Києва міститься урочище Байкова гора, на якій і поруч з якою виникли: Байкове кладовище, хутір Байкова, вулиця Байкова, Байковий гай, Байків міст, Байків яр, поселення Байкової гори (Забайков'я). Отже, низка Київських топонімів пов'язана з якимось Байковим (чи Байковими).

Шукати матеріали про невідомого Байкова я почав значно раніше, ніж вийшов з друку енциклопедичний довідник „Київ”. У ньому йдеться про те, що назви гори, хутора та кладовища пов'язані з генералом П. Байковим, якому „місцевість що було подаровано за заслуги перед Вітчизною”. Як виявилось, ці дані не зовсім точні.

Річ у тому, що дореволюційні та сучасні довідково-інформаційні матеріали про Київ ніяких відомостей про Байкова (чи Байкових) на містили. Тож, щоб знайти істину, потрібні були роки. Вивчено силу-силенну архівних матеріалів, книжок, давніх газет та журналів, опитано багато старожилів, заведено численне листування.

Я почав складати родовід дворян Байкових, які в давнину розселилися в центральних губерніях Російської імперії й дали країні воєвод,

прокурорів, дипломатів, мандрівників, учених, але найбільше — військових.

За однією версією Байкови походять від Буя Доброгаста — воєводи в Перемишлі наприкінці XIV століття, який у цей час з синами Іваном та Романом виїхав нібито до Московського князя на службу.

Можливо, предка Байкових слід шукати

Поручник Байков.

Репродукція з книжки „История лейб-гвардии Финляндского полка” (Спб., 1846)

серед сподвижників воєводи Бобрика, що в 70-х роках XIV століття виїхав з Галицько-Волинського князівства. Серед учасників Куликовської битви 1380 року названо М. Байкова, ім'я якого трапляється в деяких списках „Сказання о Мамаевом побоище” і „Задонщини”. (Див.: Каратеев М. Из нашего прошлого. Исторические очерки. — Буэнос-Айрес, 1968).

Отже, є підстави вважати рід Байкових українського походження.

Та повернімось до нашого героя... Вивчаючи матеріали з історії Вітчизняної війни 1812 року, я звернув увагу на те, що в багатьох працях згадується про захоплення росіянами в битві під Красним маршальського жезла Луї Даву та частини особистої канцелярії Наполеона. Про те, як саме це сталося, я випадково дізнався з книжки А. Маріна „Краткая история лейб-гвардии Финляндского полка” (Спб., 1846), де розповідається про подвиг штабс-капітана Сергія Байкова, пов'язаний із цим жезлом, наведено біографічні відомості про нього, але тільки до 1830 року. А може, це той Байков, якого шукаю я?!

У документах початку XIX століття значиться кілька офіцерів на прізвище Байков, серед них — „Байков-1”, „Байков-2”, але без ім'я та по батькові.

У Москві на мармурових плитах знищеного вже за радянської влади храму Христа Спасителя були описані битви Вітчизняної війни 1812 року та зазначені прізвища нагороджених орденом св. Георгія Побідоносця. Серед них згадувались чотири офіцери Байкови: полковник, штабс-капітан та два поручники, з яких одного вбито. На жаль, усі прізвища без ініціалів.

Пошук тривав. У збірнику про всіх кавалерів ордена св. Георгія за 140 років (1769–1909) я знайшов відомості про двох Байкових із названих у храмі Христа Спасителя — полковника-артилериста Івана Васильовича та лейб-гвардії штабс-капітана Фінляндського полку Сергія Васильовича. Стало ясно, хто такі „Байков-1” та „Байков-2”. З ювілейних видань до 40-річчя, 75-річчя та 100-річчя Фінляндського полку видно, що це брати Іван та Сергій Васильовичі, які служили в полку. Третім Байковим із зазначених на мармурі храму Христа Спасителя виявився Петро Іванович

Байков (це він названий в енциклопедичному довіднику „Київ”) — пізніше організатор поштових державних служб Грузії, чоловік небоги Шаміля — Фатіми (після хрещення Марії Єгорівни). Про нього я дізнався з особистого архіву правнука П. Байкова по матері — жителя Києва інженера В.Ячницького.

Петро Іванович не міг бути „київським” Байковим, бо після Вітчизняної війни жив у Грузії, де й помер, але інші два Байкови мали збіжні біографічні дані: обидва — учасники Вітчизняної війни, обох нагороджено орденом св. Георгія IV ступеня та почесною золотою зброєю „За хоробрість”, обидва дослужилися до звання генерал-майора і обидва померли в 1848 році! Який з них „київський”?

Прізвище генерал-майора Байкова названо в списках членів київського Благодійного товариства (1834 р.). А ось документ 1831 року про те, що генералові Байкову належить хутір Либідь, а на плані цього хутора (1834 р.) стоїть підпис власною рукою Байкова. Та знову ж таки відсутність ініціалів відтягувала розв'язку загадки.

Нарешті — жадана знахідка. В архівній теці під назвою „Дело относительно отдачи в содержание с торгов казенного хутора Хотовской области за речкою Лыбедь состоящего” подано опис усіх земель хутора Байкова і зазначено, що будівлі здійснено „коштом генерал-майора Сергея Васильевича Байкова”.

С.Байков народився у 80-х роках XVIII століття в сім'ї офіцера, який загинув у Фінляндії в 1790 році під час війни зі Швецією. У 1806 році закінчив I-й Кадетський корпус, де навчалися і його предки. Війну 1812 року С.Байков зустрів у чині штабс-капітана. Під Бородіним став кавалером ордена св. Анни II ступеня з діамантами, відзначився в битві під Красним 8 листопада 1812 року, після чого фельдмаршал Кутузов доручив йому відвезти трофейний жезл Даву до Петербурга. 14 листопада Байкова в Зимовому палаці прийняв Олександр I. Розчулений самодержець віддав героєві власного ордена св. Георгія IV ступеня, що його зняв із себе, і водночас привітав із чином капітана (цей орден давав право на черговий чин) та подарував 100 червінців, а жезла

Олександр I вручає орден С.Байкову. Репродукція з книжки „История лейб-гвардии Финляндского полка” (Спб., 1846).

наказав покласти на схов до Казанського собору.

По закінченні наполеонівської кампанії С. Байков і далі служив. Бачимо його учасником російсько-турецької війни 1828–1829 років. Тяжко поранений у голову, він півроку лікувався в київському шпиталі, а по війні назавжди оселився в Києві, вийшов у відставку, мешкав на Печерську, у власному будинку, а за річкою Либідь купив собі земельну ділянку, яка дістала назву „хутір Байкова”, (розташований між кладовищем та урочищем Протасів Яр у районі нинішньої трикотажної фабрики).

З того хутора поширилась назва на навколишню місцевість. Так, поблизка гора дістала назву „Байкова гора”, кладовище на ній – „Байкове кладовище”, міст на дорозі до кладовища – „Байков міст”, глибокий яр –

„Байков яр”, вулиця, яка поділила кладовище на Старе й Нове, пізніше одержала назву „вулиця Байкова”, а лісовий гай – місце народних гулянь – „Байковий гай”. Частина Байкової гори – це колишня „околиця Байкове”, або „Забайков’я” – поселення, що виникло десь у середині минулого століття.

Помер С.Байков 19 червня 1848 року в Петербурзі, де й похований. А землю його, за наказом Миколи I, було передано Військово-інженерному відомству. Нині з назв, пов’язаних з ім’ям генерала Байкова, залишилися чотири – вулиця, кладовище, гора та яр. Інші з міської топономіки зникли.

Михайло РИБАКОВ,
учитель Київської СШ № 127,
керівник краєзнавчого гуртка